

Ondernemingszin in de klas als zelfbeschikkingsrecht

Charlotte Visch - 2014

Ondernemingszin als zelfbeschikkingsrecht

“Fantastische tips...maar hoe begin ik met zo’n verandering in mijn eigen klas?” vraagt een leerkracht mij na een enerverende studiedag over ‘gelukkige kinderen in een gelukkige klas’. Mijn simpele antwoord luidt: “Vraag het de kinderen, want zo doe ik het ook.” Het uitgangspunt is immers: kinderen weten wat er moet veranderen in de klas, kinderen kunnen die verandering bewerkstelligen, kinderen doen dat graag wanneer ze zich daardoor gelukkig kunnen voelen in hun klas.

Zo begint hoofdstuk 6 uit mijn boek ‘Gelukkige kinderen in een gelukkige klas’. Wat een optimisme. En wordt het door leerkrachten zo ervaren? Zijn ze na zo’n dag geïnspireerd om liefdevol en in contact met de kinderen de sfeer en dynamiek in de groep positief te veranderen? Jazeker! Maar lukt het ze ook? De meeste leerkrachten hebben heel veel geleerd op de PABO en waren (of zijn) er in hun optiek helemaal klaar voor. Het lesgeven aan leergierige kinderen kan beginnen! En wat een teleurstelling, machteloosheid en wanhoop wanneer blijkt dat de kinderen in de groep niet naar je luisteren, slecht opletten, hun werk niet af hebben en je boos aankijken wanneer je ze aanspoort om vooral door te werken. Of erger: je wordt uitgescholden voor heks, klote-meester, kut-hoer, stommeling of lul! Dan is het moeilijk je te herinneren waarom je zo’n zin had in het beroep van juf of meester. Verdwenen is je optimistische, vriendelijke wijze van aansporen. Weg is je voornemen om nooit straf te geven. Tegen wil en dank val je terug op de ouderwetse werkwijzen van eisen stellen (dit werkje moet vandaag af!), dreigen (als je het niet doet, kun je ook niet naar buiten), verwijten (wat heb ik nou gezegd?! Het is dus je eigen schuld!) en beledigen (ik had van jou ook niet anders verwacht!). Van je visie ‘altijd in liefdevol contact blijven met de kinderen’ is niets meer over. Dat is jammer, maar nog niet het ergste. Jij (en de kinderen) hoeven zich pas echt zorgen te maken, wanneer jij bent gaan geloven in de overtuiging dat je er alleen voor staat. Dat je bent gaan geloven dat de kinderen uitsluitend uit impulsgedrag reageren. Dat ze het slechtste met je voor hebben, erop uit zin om je te laten falen en niets willen leren van jou. En dat je de gedachte hebt dat je het tij helemaal alleen moet keren. Herken jij je hier niet in? Heb je nog vertrouwen in de kinderen? Weet je in je diepste wezen dat jij en de kinderen de sfeer in de groep samen positief kunnen herstellen? Geloof je in gelijkwaardigheid tussen kinderen en volwassenen? Gelukkig! Dan zijn de volgende tips voor jou geknipt.

Alle kinderen zijn nieuwsgierig. En nieuwsgierigheid is de basis van leren. Wanneer je de nieuwsgierigheid weet te prikkelen, worden kinderen ‘wakker’ en gebruiken ze graag hun vermogen om nieuwe dingen te leren.

Onderzoek eens voor je zelf hoe jij zou reageren in onderstaand voorbeeldje:

Stel je voor dat de zon in de klas schijnt. Het zonlicht schijnt precies in het gezicht van Sandra. Sandra zegt: “De zon schijnt in mijn gezicht.”

Hoe zou jij reageren? Ben je meer een hulpvaardige leerkracht, een leerkracht die gelooft in de intelligentie van Sandra, de activerende leerkracht of de leerkracht die een gelijkwaardige relatie wil neerzetten?

De hulpvaardige leerkracht zegt: “Ik doe het gordijn wel even dicht.” De leerkracht, die Sandra in een actieve positie wil plaatsen, maar desondanks als hulpeloos, onnadenkend wezen ziet, zegt: “Doe het gordijn maar dicht.”

De leerkracht, die Sandra wil activeren met een suggestie, zegt: “Wat wil je dus nu?”

De leerkracht, die Sandra wil laten ervaren dat er op gelijkwaardig niveau met elkaar wordt gesproken zegt: "Inderdaad. Ik zie het. De zon schijnt in je gezicht."

De laatste leerkracht geeft met deze opmerking de aanzet tot een echte verandering in het kind zelf. Door op inhoudsniveau (wat zegt dit kind) terug te reageren in plaats van op betrekkingniveau te reageren (jij bedoelt met je uitspraak dat ik...), krijgt Sandra haar probleem teruggekaatst. Ze wordt aangesproken als eigenaar van een probleem: los het maar op. Wat een respect voor het zelf-oplossend vermogen van Sandra!

Stel: Sandra komt niet met een opmerking, maar met een vraag: "Mag het gordijn dicht?" Je zou op deze vraag vriendelijk kunnen reageren met: "Natuurlijk. Ga je gang." Het klinkt goed. Sandra stelt immers een juiste vraag. En toch ben je in een valkuil getrapt. De valkuil van 'ik bepaal wat Sandra doet' en 'beleefdheid is een groot goed'. Er is een (in mijn optiek) andere, betere reactie mogelijk van de leerkracht, namelijk: "Waarom vraag je dat aan *mij*?" Ongetwijfeld ontstaat er verwarring. Wellicht ook bij jou. Wat is er mis met de actie van de leerkracht om de vraag van Sandra beantwoorden? Omdat Sandra op deze manier niet leert om zelfstandig te denken, zelfstandig te handelen en zelfstandig in te schatten dat dit een situatie is die ze gemakkelijk zelf kan oplossen zonder hulp of toestemming van de leerkracht. Kinderen leren voortdurend dat de leerkracht beslist over de meest pietluttige, onbelangrijke zaken. Het doel van het 'gelijkwaardigheids- proces' is erop gericht om Sandra het vertrouwen te geven dat zij over dit soort simpele zaken zelf mag/kan/moet beslissen. De leerkracht van Sandra is 'geslaagd' voor de gordijn-test wanneer deze Sandra zover stimuleert om voortaan te zeggen: "De zon schijnt in mijn gezicht, dus ik doe het gordijn even dicht." Wanneer leerkrachten zich overal mee blijven bemoeien, worden kinderen niet zelfstandig en ontwikkelen ze geen gevoel voor zelfbeschikking (= ik beslis in zekere mate over mijn eigen leven).

Kinderen imiteren de leerkracht. Welk gedrag laat jij zien naar bepaalde kinderen? Is je gedrag naar de 'moeilijke' kinderen er één van respect of juist van dis-respect? Begin je veel van je uitspraken met "Door jou/jullie ...".? Heb je veel 'ondernemende' kinderen? Kinderen die veel geluiden maken? Voortdurend anderen aanraken? Geweldig! Dan kun je dit kind inzetten om bijvoorbeeld de concentratie te verbeteren en de volgende uitspraken van kinderen aan te pakken: "*Door hem/haar kan ik niet werken/opletten*". Concentreren is een werkwoord. Dat betekent dat je er iets voor moet doen! Kinderen kunnen zich heel goed concentreren wanneer het voor hen van belang is: spelletje op de computer, lego in elkaar zetten of spelen met een geliefde knuffel. Kennelijk is de *concentratie* geen probleem en heeft hun gedrag te maken met *motivatie*. Je kunt kinderen helpen om zich te concentreren en zichzelf te motiveren door uit te leggen dat je binnenoren en buitenoren hebt. De buitenoren moeten dicht, zodat je het geluid buitensluit dat je niet nodig hebt. Dat moet natuurlijk geoefend worden! Je kunt de kinderen vertellen: "Als je later gaat studeren ga je daar misschien voor naar een andere stad. Dan is het handig om met de trein te gaan. In de trein zitten heel veel mensen en ze praten met elkaar. Dus ...nu gaan we oefenen hoe je dan toch in de trein kunt studeren." Ons 'moeilijke' kind komt nu van pas. Die is vast heel goed in treingeluiden maken. Dat is immers zijn talent: geluiden maken. Je kunt de klas in twee groepen verdelen. De ene groep maakt treingeluiden, terwijl de andere kinderen proberen te lezen. Deze oefening doe je vijf minuten en dan keer je de rollen om. Vervolgens doe je een quiz: wie kan de meeste vragen over de leestekst goed beantwoorden. Die is goed geconcentreerd. Op deze wijze stimuleer je opnieuw de interne lottobepaling.

Hoe maak je vanaf nu gebruik van de ondernemingszin en zelfbeschikkingsrecht van kinderen in je klas? Simpel! Betrek hen in hun eigen leven. Beantwoord eens voor jezelf onderstaande vragen:

- Wie heeft het voorleesverhaal gekozen? Jij of de kinderen? Ging dat democratisch?
- Hoe houd je contact met de kinderen als je hoofd in het boek verdwijnt? Kun je het verhaal ook vertellen? Met illustraties in de vorm van verkleedspullen (hoedjes, jasjes etc.).
- Weten alle kinderen welke lesstof ze later goed kunnen gebruiken in hun leven? En welke lesstof onbelangrijk is, maar door de inspectie verplicht is gesteld?
- Weet jij het verschil tussen meedenken en meebeslissen? Het verschil tussen pesten en plagen?
- Weet jij hoe je kinderen sociale vaardigheden helpt ontwikkelen? En hoe ondersteun je hen in hun emotionele ontwikkeling? Ken jij minstens 12 woorden voor nare gevoelens? Weet jij hoe je die kunt verdragen, terwijl je tegelijkertijd een moeilijke les te leren hebt?
- Weet jij hoe je ruzies oplost, zodat je vrienden wordt met je vijand?
- Weet jij wat je echt belangrijk vindt in het leven? En de kinderen?
- Hoeveel recht geef jij de kinderen op een eigen (gevoels) leven? Of heb je de neiging te zeggen 'ach dat valt toch wel mee' als een kind komt klagen over pesterijen?

Ondernemingszin is direct gekoppeld aan de ruimte die jij kinderen geeft om zelf te beschikken over hun eigen (interne)leven. Kinderen ondernemen op optimistische wijze en in gelijkwaardig contact met volwassenen, wanneer jij nieuwsgierig bent naar hun motieven, inzichten en oplossingen. Ben je nieuwsgierig naar de kinderen in je groep? Zijn de kinderen nieuwsgierig naar elkaar? Stel morgen dan eens de volgende vraag: "Wat vinden jullie van mij als leerkracht? Wat doe ik nog niet goed? Waar hebben jullie behoefte aan?"

Charlotte Visch (1956), komend uit het primair onderwijs ontwierp in 1996 een nieuwe kindtherapie, waarbij het kind daadwerkelijk centraal staat: de Integratieve Kindertherapie. Op dit moment is het mogelijk om aan de Nederlandse Academie voor Psychotherapie de 4-jarige opleiding tot integratieve kindtherapeut te volgen. Charlotte heeft een eigen kindtherapiepraktijk Child Consult in Amsterdam, geeft gastlessen, supervisie, trainingen voor het basis- en voortgezet onderwijs (respectievelijk Happy Coach en School Coach) en is initiator van tal van specialisaties en nascholingen voor coaches, counselors en therapeuten.

Auteur van *Angst-wegwijzer* (over Integratieve Kindertherapie), *Kofferkinderen* (kinderen met gescheiden ouders), *De sleutel tot je kind* (over respectvol opvoeden) en *Gelukkige kinderen in een gelukkige klas* (over een warm schoolklimaat).